

Леся ТАРАСЮК,

orcid.org/0000-0001-9785-4472

*викладач кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Черкаська область, Україна) lesyatarasyuk29@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВОКАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ

У статті розглядається питання компетентності студентів-вокалістів у сфері вокального виконавства як одне з найважливіших завдань професійної освіти. У системі професійної підготовки студента-вокаліста важливу роль поряд із дисциплінами теоретичного блоку відіграють предмети практичної спрямованості, у тому числі вокальна підготовка. Освітній комплекс, що включає психолого-педагогічну, виховну, організаційну, художньо-культурологічну підготовку, свідчить про перевагу у цьому списку професійно-компетентнісних якостей практичних умінь у сфері вокального та інструментального виконавства. Навчання у вокальному класі передбачає опанування культури вокального виконавства. Спів – одне з головних духовних творінь людства. Загальновідомо, що музичне мистецтво є могутнім засобом виховання, інструментом, що сприяє становленню особистості. Значення вокального мистецтва (співу) як найважливішого виду музично-виконавської діяльності, причому в сучасній школі наймасовішого і доступного, важко переоцінити. Спів, музика є невід'ємною частиною всіх заходів і життєдіяльності всього учнівського колективу навчального закладу. Вокальне виконавство не тільки розважає, а й виховує. Зараз вже ніхто не сумнівається у його позитивному впливі на розвиток особистості і колективу, на збагачення культурного життя всього суспільства. Співоча діяльність – перш за все творчий процес, який доставляє виконавцю радість.

Поняття «вокально-виконавська культура» інтегрує численні компоненти професійного співу та є визначальним показником хорошого співака й обдарованого музиканта. Коли ми говоримо про високий рівень вокально-виконавської культури, ми маємо на увазі як тверду технічну базу і яскраву продуктивність, так і загальне відчуття пропорційності всіх музичних елементів та якісних характеристик, пов'язаних із художньою цілісністю. Професійні ресурси підготовки музикантів у сфері вокально-виконавської культури є важливим складником навчального процесу у вищій школі. Виконавська культура вокалістів являє собою безліч технічної та художньої образної частини виконаних робіт, яка несе традиції та інновації в тлумаченні ідеї, план композитора, стиль та жанр творів, їх форми та зміст, виявлення творчого потенціалу особистості співака на рівні естетичної свідомості (інтереси, смаки, потреби, здібності, ціннісні орієнтації, перспективи) та естетичну активність. Процес формування вокальної культури є важливим компонентом професійного виховання студентів-вокалістів та, безсумнівно, заслуговує на подальше ретельне вивчення.

***Ключові слова:** професійна підготовка, студент-вокаліст, вокально-виконавська культура, вокальне мистецтво, інтерпретація, інтегративність.*

Lesya TARASYUK,

orcid.org/0000-0001-9785-4472

*Lecturer at the Department of Musicology and Vocal Art
Pavlo Tychnya Uman State Pedagogical University
(Uman, Cherkasy region, Ukraine) lesyatarasyuk29@gmail.com*

FEATURES OF THE FORMATION OF A CULTURE OF VOCAL PERFORMANCE IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS-VOCALISTS

The article considers the issue of competence of student vocalists in the field of vocal performance, as one of the most important tasks of professional education. In the system of professional training of a student-vocalist, along with the disciplines of the theoretical block, subjects of practical orientation, including vocal training, play an important role. The educational complex, which includes psychological and pedagogical, educational, organizational, artistic and cultural training, testifies to the predominant in this list of professional competence qualities of practical skills in the field of vocal and instrumental performance. Studying in a vocal class involves mastering the culture of vocal performance.

The process of comprehension of singing art is an exciting, but complex, long process that requires both a teacher and a student of mutual understanding, a lot of spiritual and physical forces, patience to achieve the desired result, namely a beautiful tembrant sound, professional voice, voice, bright musical impression.

It is the concept of "vocal-executive culture" integrates numerous components of professional singing and is a determining indicator of a good singer and a gifted musician. When we talk about a high level of vocal-executive culture, we mean both a solid technical base, and bright performance skills, and a general sense of proportionality of all musical elements and

qualitative characteristics connected in artistic integrity. Professional resources of preparation of musicians in the field of vocal-executive culture is an important component of the educational process in the high school. The executive culture of vocalists represents a set of technical and artistic-figurative part of the performed works, which carries traditions and innovations in the interpretation of the idea, the plan of composer, style and genre of works, their forms and content, revealing the creative potential of the singer's personality at the level of aesthetic consciousness (interests, tastes, needs, abilities, value orientations, outlook) and aesthetic activity. The process of formation of vocal culture is an important component of the professional formation of vocal students and undoubtedly deserves further thorough study.

Key words: professional training, student-vocalist, performing culture, vocal art.

Постановка проблеми. Процес осягнення співочого мистецтва – це захоплюючий, але складний, тривалий процес, який вимагає і від педагога, і від студента взаєморозуміння, чимало духовних і фізичних сил, терпіння, щоб домогтися бажаного результату, а саме красивого тембрального звучання, професійного володіння голосом, яскравого музичного враження.

Саме поняття «вокально-виконавська культура» інтегрує у собі численні складники професійного співу й є визначальним показником хорошого співака та обдарованого музиканта. Коли ми говоримо про високий рівень вокально-виконавської культури, маємо на увазі і міцну технічну базу, і яскраву виконавську майстерність, і загальне відчуття пропорційності всіх музичних елементів і якісних характеристик, з'єднаних у художню цілісність.

Професійні ресурси підготовки музикантів у сфері вокально-виконавської культури є важливим складником освітнього процесу у вищій школі.

Вокальне мистецтво правомірно є одним із найдавніших, відображає парадигми художньої культури різних народів. Більшість дослідників відзначає в даному напрямі особливо потужні цілющі і виховні властивості у впливі на особистісні характеристики людини. Саме вокальне виконавство сьогодні притягує мільйони слухачів своїм тематичним демократизмом і глибиною емоційно-чуттєвого змісту, різноманітною тембральною палітрою й інтерпретаційною експресивністю, драматургічним підтекстом, багатостильністю і поліжанровістю, синкретизмом поетичного і музичного звуку.

Аналіз досліджень. Для осмислення сутнісних характеристик культури вокального виконавства необхідний аналіз літературних джерел у галузі культурології, педагогіки, музикознавства, вокального мистецтва, які розкривають багатовимірність понять «вокальна культура» і «вокальне виконавство». На думку багатьох дослідників, вокальна культура виступає як продукт музично-виконавської діяльності, що включає: культуру мислення і артистизм; володіння вокально-технічними навичками; культуру вокального інтонування та сценічного втілення (Рапацкая, 1991).

Безсумнівним у цьому аспекті є розгляд вокальної творчості як компонента художньо-творчої діяльності і вокально-виконавської культури із властивим їм функціонуванням за загальними для різних видів мистецтв законами. Культура вокального виконавства в даному контексті є компонентом вокального мистецтва, підпорядковується його законам, відображаючи навколишню дійсність специфічними засобами співочого голосу, системою вокально-виразних засобів, у зв'язку з чим воно має свої особливості і здатне виконувати виховну, естетичну та інші функції мистецтва (Нургаянова, 2010).

Проблеми виконавської культури у вокальному мистецтві привертають інтерес учених з давніх часів, що підтверджують висловлювання античних мислителів. У фундаментальних працях вітчизняних дослідників вокального мистецтва Д. Л. Аспелунда, В. А. Багадурова, К. М. Мазурин, І. К. Назаренко та ін. проводиться системний аналіз аспектів, що стосуються історико-теоретичних і об'єктивно-практичних заходів художнього вокального виконавства; науково-об'єктивне оцінювання історико-культурологічного стану даної проблематики; здійснюється можливість деталізації, узагальнення і класифікації досягнень видатних вокальних педагогів і виконавців.

Мета статті – розкрити сутність і структуру поняття «вокально-виконавська культура».

Виклад основного матеріалу. Вокально-виконавська підготовка як компонент базової музичної освіти в структурі професійного формування студентів-вокалістів посідає значне місце. Вокально-виконавська підготовка – це складний процес професійного виховання вокаліста, який містить завдання творчого розвитку особистості, інтегрує у собі завдання технічного розвитку голосу, опанування основ акторської майстерності для відтворення художнього образу вокального твору, навички інтерпретації, знання специфіки вокального жанру, розуміння авторського замислу та ін. Якісна вокально-виконавська підготовка майбутнього педагога-музиканта передбачає виразну, емоційну презентацію вокального твору учням у власному виконанні (Швец, Кравцова, 2020: 442).

Сприйняття вокального твору як одиниці вокальної культури і мистецтва можливе тільки

за наявності виконавців: вокаліста і концертмейстера. При цьому воно являє собою сумарну характеристику епохи, стилю, жанру, а також індивідуальну інтерпретацію виконавця. Виконавці повинні не механічно відтворювати текст, а бути творцями музичної інформації. Лише співак із розвиненими художніми пріоритетами, вокально-виконавською культурою, стильовим осмисленням, відповідним темпераментом готовий до вокально-сценічного розкриття у всій повноті драматургічної глибини виконуваного твору. Таке з'єднання слова і музики дає можливість вокального мистецтва виступати зоною «надвисокої напруги, концентрацією всіх життєвих сил, інтуїції тощо. І те, що породжується всім цим, схоже на потрясіння, яке охоплює всіх учасників цього процесу» (Нургаянова, 2010).

Виконавська культура включає у себе мистецтво інтерпретації – особистісного прочитання музичного твору, індивідуально-образного тлумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування (Корзун, 2014: 75). Предмет інтерпретації становлять: ідея твору, задум композитора, стиль музичного викладу, емоційно-почуттєва природа твору, виконавська традиція, форма і музичний зміст. Інтерпретація музичних творів є однією з найважливіших проблем музичного виконавства. Вона розглядається у полі об'єктивно-суб'єктивних чинників стосовно глибини виявлення художнього задуму композитора і міри творчої свободи виконавця. Із музично-педагогічних позицій поняття «інтерпретація» насамперед передбачає індивідуальне бачення предмета інтерпретації, особистісне до нього ставлення.

У поняття «виконавська культура» входить таке визначення, як «естетична свідомість» (інтерес, потреба, смак, здібності, ціннісні орієнтації, світогляд, світогляд у цілому). Глибина і спектр естетичної свідомості музиканта, який навчається, багато в чому визначають рівень його виконавської культури. Естетична свідомість у діяльності вокаліста грає виключно важливу роль: вона сприяє проникненню в художньо-образну концепцію твору, справляє позитивну дію на сам виконавський акт, допомагає налагодити виконавські рухи та ін. Усвідомлене прагнення до вдосконалення виконавської культури, свідоме бажання досягнути висоти професійної майстерності – яскраві показники творчого зростання студентів-вокалістів.

Виходячи із цього, слід зазначити, що важливим блоком творчого, культурного та виконавського потенціалу студентів-вокалістів є есте-

тична свідомість. Саме усвідомлене ставлення до виконавського процесу здатне значною мірою активізувати музикантів, розкрити перспективність креативного підйому, визначити незвідані домінанти. Усвідомлена спрямованість до культурно-творчого вдосконалення, свідоме прагнення до досягнення висот професійної майстерності характеризуються як безсумнівні показники творчого і культурного зростання вокалістів.

Максимально важливі категорії культурно-естетичної свідомості, які значною мірою акумулюють внутрішній потенціал учнів, – інтерес, потреби, смак, здібності, ціннісні орієнтації. Художній інтерес, уособлюючи творчий ресурс свідомої сфери, несе в собі потенційно-організуючий елемент. Саме інтерес активізує свідомість, чуттєву й емоційну сутність особистості музикантів. Він може пронизувати всю видову структуру діяльній сфери, включаючи пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, перетворювальну, комунікативну і художню категорії (Лихачев, 2010).

Таким чином, естетичний інтерес, потребу, смак необхідно розглядати з позицій можливої їх стимуляції творчої роботи, так само як зниження рівня художньо-педагогічного процесу або його крайня непродуктивність характеризуються, безсумнівно, їх низьким потенціалом. Очевидно, що естетичний інтерес, потреба, смак домінують як своєрідна еталонна точка і в організації навчально-творчого процесу, і в технології формування виконавської культури учнів-вокалістів. Важливо сприяти розвитку, розширенню структурних характеристик перерахованих дефініцій. Широке коло естетичних інтересів, потреб, смаків дає змогу стимулювати пізнавальну, пошуково-творчу роботу, естетичну діяльність учнів у цілому (Якиманская, 2000).

Сфера естетичного інтересу учнів, ступінь їх активності, стійкість, спектр і глибина прояву можуть свідчити про наявність відповідних здібностей, можливостей. Ю. П. Азаров підкреслює, що естетичні інтереси виступають своєрідним дзеркалом здібностей, духовно-творчого потенціалу в цілому (Азаров, 2004).

Естетична свідомість, естетична діяльність учнів-вокалістів багато в чому визначають вокально-виконавську культуру й є її відображенням, своєрідним продуктом творчої особистості музиканта.

Щоб стати провідником композиторського інформативного поля слухачької аудиторії, виконавцю необхідно опанувати вміння точного інтонавання. Інтонаційне ядро як важливий засіб художньо-емоційного спілкування несе в собі

велике культурно-інформативне навантаження, є осередком способів емоційно-художньої взаємодії зі слухачем, формою передачі мотиваційно-ціннісних орієнтацій. Інтонування в музиці як прояв людської мови, свідомості і думки докладно висвітлено в роботах видатного вітчизняного музикознавця академіка Б. В. Асаф'єва.

Формування у молодих людей цілісної вокально-виконавської культури залежить не лише від базових освітніх програм, а й пов'язане з інтегративним підходом до використання у навчальному процесі різноманітних творчих форм навчання: відкритих занять, майстер-класів, творчих майстерень, навчальних концертів, конкурсів, педагогічних практикумів, конференцій, прослуховування аудіо– і відеозаписів, відвідування вистав, концертів із подальшим аналізом. Саме таке інтегративне занурення у вокальне мистецтво сприяє професійному становленню та розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта – носія універсальної мови великого мистецтва музики.

Інтеграція в музичному навчанні та вихованні передбачає об'єднання частин навчально-виховного процесу в єдине ціле, узгодження компонентів і впорядкування відносин між ними, тобто інтеграційний (об'єднувчий) процес, що забезпечує формування у учнів цілісної і багатовимірної картини світу.

Перш за все, інтегративність у навчальному процесі передбачає тісну змістовну взаємодію між дисциплінами. Такий зв'язок має бути установлений не лише з індивідуальними творчими класами (сольним співом, диригуванням, фортепіано), а й із циклом музично-історичних і психолого-педагогічних дисциплін. Необхідно відзначити, що саме інтегративне занурення в музичну культуру сприяє професійному формуванню особистості майбутнього педагога-музиканта – носія універсальної мови великого мистецтва музики, для якого духовні цінності і повага до людської особистості понад усе.

У процесі педагогічного спілкування важливу роль відіграє педагог-наставник. Важливою педагогічною умовою ефективного формування виконавської культури студента-вокаліста є професійно-творчий статус педагога, який включає у себе: високого рівня особистісні якості (доброта, любов, чуйність, уважне відношення до студента, повагу до його гідності, щирість, вміння його слухати і чути, витриманість, наполегливість, вміння вселити впевненість, захопити, повести за собою, дати простір для думок, чуттєвого самовираження, самореалізації, саморозвитку, зібраність, зосередженість, вміння концентруватися, почуття такту, комплекс якостей, який визначає куль-

туру поведінки, і ін.); професійні знання, вміння і навички педагога (знання загальнопедагогічних принципів, методології педагогічної діяльності у цілому, форм і методів художньо-педагогічного процесу, володіння педагогічною культурою у цілому); професійні знання, вміння і навички виконавця (знання предмета вокалу, володіння вокальною технікою, повним набором виконавських прийомів, володіння методикою викладання вокалу в рамках технологічного і художньо-творчого цілісного процесу, володіння високою виконавською культурою); вміння моделювати, здійснювати та аналізувати результати праці на рівні дослідницької роботи (створення оптимальних умов для вивчення історії створення твору, який виконується, його звукової культури, стилістичних особливостей композиторської школи, аналіз існуючих виконавських традицій, виконавських шкіл; діагностика творчих здібностей учнів-вокалістів, пошук і побудова оптимальної моделі навчання, застосування форм і методів динамічного розвитку індивідуально-творчої природи студентів-вокалістів, експериментальна перевірка інноваційних педагогічних технологій, процес їх упровадження та ін.); вміння поєднувати науково-творчий і художньо-творчий потенціал студентів-вокалістів у навчально-виховній практиці.

Сьогодні питання про рівень загальнолюдської і професійної культури стоїть дуже гостро. Піднести культурну планку молодого покоління – завдання складне, що залежить від безлічі чинників. Прищеплюючи вокально-виконавську культуру сучасній молоді, педагог тим самим робить свій внесок у загальну національну справу відродження справжніх духовних цінностей, високого рівня освіченості, поваги до людської особистості, до традицій і культурної спадщини вітчизняної школи.

Уміння самостійно працювати над підвищенням рівня виконавської культури – неодмінна якість студента-вокаліста. Активна і продуктивна самостійна діяльність студентів-вокалістів значною мірою оптимізує підготовку як на концертно-виконавському, художньо-педагогічному, так і на музично-естетичному рівні у цілому. Великий спектр навчально-виховних завдань не можна вирішити в рамках тільки спілкування з педагогом. Самостійна робота – сфера технічного і художньо-творчого вдосконалення студентів-вокалістів, творчої самореалізації, самовиявлення, багато в чому визначає розвиток естетичної свідомості (інтересів, потреб, смаків, здібностей, ціннісних орієнтацій, світоглядів). Перераховані складники утворюють структуру виконавської

культури, що підтверджує значущість самостійної роботи студента-вокаліста як педагогічної умови в процесі розвитку виконавської культури.

Усе виконавське життя безпосередньо пов'язане з різноманітними репертуарними програмами. Наскільки вони змістовні, цікаві і доступні, настільки ефективний процес розвитку виконавської культури вокалістів. Репертуар містить у собі дидактичну основу навчально-творчого процесу. Він може уособлювати інтерес, доступність, наглядність, систематичність і послідовність, науковий підхід (науковість), тим самим будучи важливим засобом навчання і виховання, стимулюючою основою музично-творчого розвитку майбутніх педагогів-музикантів.

Міра відповідності репертуару інтересам і потребам виконавців, його багатогранна змістовна основа – сильнодіючий чинник, який забезпечує рішення організаційних і разом із тим соціально-творчих завдань. Репертуар містить у собі змістовний стрижень, який може стати для вокалістів своєрідним маяком і повести їх дорогою до самовдосконалення, самореалізації або, навпаки, поставити заслін, привести до світу апатії, розчарування. Тому важко переоцінити значущість як формування, так і освоєння репертуару.

Аналіз репертуару на дидактичному рівні дає змогу глибше зрозуміти його всеосяжну природу. Вибір твору для конкретного вивчення повинен бути зумовлений як художньо-естетичною цінністю твору, так і дидактичною доцільністю. Однак кожен музичний твір унікальний у своїй індивідуально-авторській суті. Таким чином, музичний вокальний репертуар як основа навчально-творчого процесу на організаційному і змістовному рівнях багато в чому визначає принципи, форми та методи роботи, безпосередньо пов'язані з дидактикою й усіма етапами навчання, впливає на порядок і якість вивчення різноманітного навчального матеріалу, процес виховання.

Емоційно-слухове сприйняття твору, його аналіз – осмислення і практична вокалізація як процес вокально-виконавської художньої творчості через естетико-смысловий вплив, що отримується виконавцем, комплексно здійснюють виховання, інформування, пізнання, передачу досвіду. Теорія вокального виконавства – відносно нова галузь вітчизняної музично-педагогічної науки. Серед основоположників розуміння культури вокального виконавства як музично-педагогічної науки є корифеї вокального мистецтва минулих століть: Дж. Манчіні, Дж. Дюпре, М. Гарсія, Ф. Ламперті та ін., що підходили до розгляду проблеми в безпосередньому зв'язку з музично-ціннісними кате-

горіями суспільства, культурно-мистецькими критеріями тимчасових періодів.

Багато теоретиків вокалу і відомі співаки вказують на те, що тільки технічна робота над постановкою голосу не дає змоги досягти бажаного художньо-творчого результату. Для здійснення плідного навчально-виховного процесу необхідно спиратися на індивідуальний підхід, що відкриває шлях до розвитку та самовдосконалення вокальної культури виконавця. Аналіз різних вокально-педагогічних шкіл указує на наявність різноманітної, поліфонічної структури, багаторівневого змісту співочої природи. Такі поняття, як «техніка виконання», «виконавство», «виконавська майстерність», не можуть у себе увібрати різноманітний комплекс технічних, художньо-образних, особистісно-творчих, ціннісно-орієнтаційних, пізнавально-виховних елементів, пов'язаних із професійною компетентністю вокалістів. У подібних умовах найбільш адекватним поняттям, яке розкриває багатогранну природу професійної підготовки вокалістів, виступає культура вокального виконавства.

Можливість опанування виконавської вокальної культури як ланки загальної професійно-педагогічної культури педагога-музиканта безпосередньо пов'язана як з актом оволодіння професійним базовим комплексом у царині теорії і практики, який здобувається у вокальному класі, так і з необхідністю розвитку індивідуально-особистісного потенціалу учня, що зумовлює пріоритет його професійної культури. Пробудження через любов до музики, вміння відчувати і цінувати її красу є першою сходинкою в процесі розвитку творчих здібностей, які, своєю чергою, виступають гарантом формування певних професійних і особистісних якостей, у тому числі виконавської культури.

Таким чином, осмислення проблеми оволодіння культурою вокального виконавства у світлі професійного становлення студента-вокаліста дає можливість акцентувати провідні аспекти, що характеризують процесуальні положення даного процесу:

- музикальність як потенціал культури співочого звуку через художньо-смыслову інтонування;
- креативність як інтерпретаційно-творче розуміння виконавства;
- артистизм як можливість самоідентифікації;
- рефлексія як професійне смыслоусвідомлення;
- емпатійність як здатність емоційно-афективної взаємодії (Шинтяпина, 2019: 168).

Перераховані категорії також дали підставу розглядати процес опанування культури вокального виконавства як поліаспектну здатність

особистості, яка характеризується взаємопроникненням когнітивного, діяльнісного, креативного компонентів, що виявляють взаємозв'язок комплексу загальнокультурних і спеціально-професійних знань, виконавських умінь і навичок, сформованість яких гарантує успішність здійснення компетентної педагогічної діяльності.

Одним із можливих вирішень проблеми формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта у вищому навчальному закладі може стати професійна підготовка, що гармонійно поєднує педагогічну і вокальну підготовку, спрямовану на виховання творчої особистості майбутнього педагога-музиканта в творчих умовах, освітньому просторі, створеному у виші. Сучасні дослідники вносять доповнення у визначення сутності поняття «професійна підготовка» і включають у нього показники не лише когнітивного характеру, а й ті, які мають соціальну значущість. Цей підхід ґрунтується на виконанні вищою школою своєї соціальної функції. Завданням вищої школи як соціального інституту визна-

чається сприяння професійній самореалізації індивіда, навчання його професійно спрямованій взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем (Рогова, 2017: 298).

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що виконавська культура вокалістів являє собою сукупність технічного та художньо-образного боків виконуваних творів, що несе в собі традиції і новації в руслі інтерпретації ідеї, задуму композитора, стилю і жанру творів, їх форми і змісту, розкриваючи творчий потенціал особистості співака на рівні естетичної свідомості (інтереси, смаки, потреби, здібності, ціннісні орієнтації, світогляд) і естетичної діяльності. Процес формування вокальної культури є важливим складником професійного становлення студентів-вокалістів і, безсумнівно, заслуговує на подальше ґрунтовне вивчення. Перспективу подальших досліджень бачимо у виявленні сучасних тенденцій розвитку культури вокального виконавства студентів-вокалістів, особливостей його впливу на сферу культурного буття та навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаров Ю. П. Тайны педагогического мастерства. Москва : Изд-во Московского психолого-социального ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2004. 432 с.
2. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании ; 2-е изд. Ленинград : Музыка, 1973. 144 с.
3. Барсова Л. Из истории петербургской вокальной школы: Эверарди, Габель, Томарс, Ирцкая : учебное пособие ; 2-е изд., доп. Санкт-Петербург : Лань : ПЛАНЕТА МУЗЫКИ, 2017. 156 с.
4. Дмитриев Л. Б. Интуиция и сознание в творчестве и вокальной педагогике. *Вопросы вокальной педагогики*. 1984. Вып. 7. 214 с.
5. Корзун В. В. Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності. *Наукові записки*. 2014. Вип. 120. С. 74–79.
6. Лімін В. Формування вокальної культури у студентів інститутів мистецтв на засадах художньо-мистецьких традицій. *Молодь і ринок*. 2011. № 10. С. 159–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_10_39 (дата звернення: 16.05.2021).
7. Лихачев Б. Т. Педагогика : курс лекцій. Москва : ВЛАДОС, 2010. 647 с.
8. Нургаянова Н. Х. Педагогические условия формирования вокально-исполнительской культуры будущего учителя музыки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Казань, 2010. 23 с.
9. Прядко О. Развитие певческого голоса : методичні рекомендації. Кам'янець-Подільський : Буйницький О. А., 2009. 92 с.
10. Рапацкая Л. А. Формирование художественной культуры учителя музыки в условиях высшего музыкально-педагогического образования : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Москва, 1991. 26 с.
11. Рогова Т. В. Професійна підготовка студентів у ВНЗ: її ознаки та якість. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 56. С. 294–301. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2017_56_33 (дата звернення: 13.05.2021).
12. Сетдикова Ю. Б. Эстетические аспекты вокально-исполнительского творчества: генезис и современные тенденции : автореф. дис. ... канд. филос. наук. Москва, 2006. 24 с.
13. Швець І. Б. Формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта як педагогічна проблема. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 337–340.
14. Швець І., Кравцова Н. Організаційно-методична модель формування вокально-виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки»*. 2020. 19(4). С. 440–454.
15. Шинтяпина И. В. Владение культурой вокального исполнительства в системе профессиональной подготовки будущего педагога-музиканта. *Наука, искусство, культура*. 2019. № 3(23). С. 161–169.
16. Шинтяпина И. В. Художественно-творческие умения как компонент развития творческих способностей в процессе вокальной подготовки в вузе. *Наука, искусство, культура*. 2017. № 3(15). С. 157–161.
17. Юцевич Ю. Теорія і методика розвитку співацького голосу : навчально-методичний посібник. Київ : Ін-т змісту і методу навч., 1998. 158 с.
18. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного образования. Москва : Сентябрь, 2000. 176 с.

REFERENCES

1. Azarov Yu. P. *Tayny pedagogicheskogo masterstva* [Secrets of pedagogical skill]. Moskva : Izd-vo Moskovskogo psihologo-sotsialnogo in-ta ; Voronezh : MODEK, 2004. 432 p. [in Russian].
2. Asafev B. V. *Izbrannyye stati o muzykalnom prosveschenii i obrazovanii* [Selected articles about musical education and education]. 2-e izd. Leningrad : Muzyka, 1973. 144 p. [in Russian].
3. Barsova L. *Iz istorii peterburgskoy vokalnoy shkoly: Everardi, Gabel, Tomars, Iretskaya* [From the history of the St. Petersburg vocal school : Everardi, Gabel, Thomars, Iretsk]; ucheb. posob. 2-e izd., dop. Sankt-Peterburg : Lan : PLANETA MUZYKI, 2017. 156 p. [in Russian].
4. Dmitriev L. B. *Intuitsiya i soznanie v tvorchestve i vokalnoy pedagogike* [Intuition and consciousness in creativity and vocal pedagogy]. Questions of vocal pedagogy: sb. statey / sost. A. Yakovleva. Moskva : Muzyka, 1984. Vyp. 7. 214 p. [in Russian].
5. Korzun V. V. *Khudozhnia interpretatsiia muzychnykh tvoriv yak vyshchyi shchabel vykonavskoi maisternosti* [Artistic interpretation of musical works as a higher level of performing skill]. Proceedings: zb. nauk. prats / M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2014. Vyp. 120. pp. 74–79. [in Ukrainian].
6. Limin V. *Formuvannia vokalnoi kultury u studentiv instytutiv mystetstv na zasadakh khudozhno-mystetskykh tradytsii* [Formation of vocal culture in students of institutes of arts on the basis of artistic and artistic traditions]. Youth and Market. 2011. Nr 10, pp. 159–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2011_10_39. (data zvernennia: 16.05.2021). [in Ukrainian].
7. Lihachev B. T. *Pedagogika : kurs lektsiy* [Pedagogy: lecture course]. Moskva : VLADOS, 2010. 647 p. [in Russian].
8. Nurgayanova N. H. *Pedagogicheskie usloviya formirovaniya vokalno-ispolnitelskoy kulturyi buduschego uchitelya muzyki* [Pedagogical conditions for the formation of vocal executive culture of the future Music Teacher]; avtoref. dis. na soiskanie kand. ped. nauk. Kazan, 2010. 23 p. [in Russian].
9. Priadko O. *Rozvytok spivatskoho holosu* [The development of singer voice]: metod. rek. dlia vykladachiv vokalu ta stud. muz.-ped. f-tiv VNZ. Kamianets-Podilskyi : Buinytskyi O. A., 2009. 92 p. [in Ukrainian].
10. Rapatskaya L. A. *Formirovanie hudozhestvennoy kultury uchitelya muzyki v usloviyah vysshego muzykalno-pedagogicheskogo obrazovaniya* [Formation of artistic culture of music teacher in the context of higher musical and pedagogical education] : avtoref. dis. na soiskanie d-ra ped. nauk. Moskva, 1991. 26 p. [in Russian].
11. Rohova T. V. *Profesiina pidhotovka studentiv u VNZ: yii oznaky ta yakist* [Professional training of students in universities: its signs and quality]. Pedagogy and psychology. 2017. Vyp. 56. pp. 294–301. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2017_56_33 (data zvernennia: 13.05.2021). [in Ukrainian].
12. Setdikova Yu. B. *Esteticheskie aspektyi vokalno-ispolnitelskogo tvorchestva: genezis i sovremennyye tendentsii* [Aesthetic aspects of vocal performing creativity: genesis and modern trends] : avtoref. dis. na soiskanie kand. filos. nauk. Moskva, 2006. 24 p. [in Russian].
13. Shvets I. B. *Formuvannia vokalno-vykonavskoi kultury maibutnoho pedahoha-muzykanta yak pedahohichna problema* [Formation of vocal-executive culture of the future teacher-musician as a pedagogical problem]. Modern Information Technologies and Innovative Techniques for Training in Training of Specialists: Methodology, Theory, Experience, Problems : zb. nauk. prats Vinnytskoho derzh. ped. in-tu im. M. Kotsiubynskoho / holov. red. R. S. Hurevych. Vinnytsia : Planer. 2016. Vyp. 46. pp. 337–340. [in Ukrainian].
14. Shvets I., Kravtsova N. *Orhanizatsiino-metodychna model formuvannia vokalno-vykonavskoi kulury maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva* [Organizational and methodological model of formation of vocal-executive culture of the future teacher of musical art]. Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical sciences. 2020. 19(4). pp. 440–454. [in Ukrainian].
15. Shintyapina I. V. *Ovladenie kulturoy vokalnogo ispolnitelstva v sisteie professionalnoy podgotovki buduschego pedagoga-muzykanta* [Mastering the culture of vocal performances in the system of professional training of the future teacher-musician]. Science, art, culture. 2019. Nr 3 (23), pp. 161–169. [in Russian].
16. Shintyapina I. V. *Hudozhestvenno-tvorcheskie umeniya kak komponent razvitiya tvorcheskikh sposobnostey v protsesse vokalnoy podgotovki v VUZe* [Artistic and creative skills as a component of the development of creative abilities in the process of vocal training in the university]. Science, art, culture. 2017. Nr 3 (15), pp. 157–161. [in Russian].
17. Yutsevych Yu. *Teoriia i metodyka rozvytku spivatskoho holosu* [Theory and methodology for the development of singer voice] : navch.-metod. posib. Kyiv : In-t zmistu i metodu navch., 1998. 158 p. [in Ukrainian].
18. Yakimanskaya I. S. *Tehnologiya lichnostno-orientirovannogo obrazovaniya* [Personality-oriented education technology Moskva] : Sentyabr, 2000. 176 p. [in Russian].